

متن سخنرانی اختتامیه دکتر علی اکبر ولایتی، وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، در کنفرانس بین المللی خلیج فارس

از مدعوین محترم اجازه می طلبم که به نیابت، تشریف فرمایی حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای هاشمی رفسنجانی، مقام محترم ریاست جمهوری اسلامی ایران، یاور امام امت و مقام رهبری و ضیاء دل‌های مردم شجاع ایران را خیر مقدم بگویم و اضافه کنم که مقام علمی حضرت عالی که مقدم بر مقام رسمی شماست، علاوه بر آنکه زینت و جلای این تجمع است، محتوای علمی این کنفرانس را مضاعف می سازد.

با اجازه، در کوتاه سخن، گزارشی از برنامه‌های کنفرانس را به استحضار می‌رسانم. این گزارش در سه بخش ارائه می‌شود:

۱. هدف از برگزاری؛
  ۲. چگونگی برگزاری؛
  ۳. اشاره‌ای اجمالی به گزارش علمی کنفرانس.
- هدف از برگزاری این کنفرانس علمی دستیابی به آخرین نظریات دانشمندان و صاحب‌نظران است که به نحوی مطالعات خود را بر مسائل مختلف سیاسی، استراتژیکی، اقتصادی، تاریخی و حقوقی و... در این منطقه حساس جهان متمرکز کرده و دارای رأی و عقیده و نظر هستند، تا طرق «همبستگی» که فی حدّ ذاته مستحسن است، راهیابی گردد. این کنفرانس یکی از ثمرات سمینار داخلی خلیج فارس در اردیبهشت ماه سال گذشته است که در آن پیشنهاد شده بود، اولاً گروه مطالعات خلیج فارس به مرکز مطالعات تبدیل شود؛ و ثانیاً کنفرانس بین‌المللی برگزار گردد که هدف فوق را تعقیب نماید.

ضرورت تبدیل شدن گروه مطالعات خلیج فارس به یک مرکز مطالعاتی به لحاظ گستردگی زمینه‌های تحقیق در این منطقه بوده است.

چگونگی برگزاری کنفرانس

مرکز مطالعات خلیج فارس پس از دعوت از مؤسسات علمی و تحقیقی داخلی و خارجی با استقبال زیادی مواجه گردیده و مقالات متعددی را دریافت نمود که از میان مقالات رسیده، ۱۶۱ مقاله در شورای علمی کنفرانس واجد شرایط لازم تشخیص داده شد و از آن میان ۷۸ مقاله با توجه به نزدیک بودن به محور اصلی کنفرانس، جهت ارائه انتخاب گردید و به تناسب موضوعات در سه کمیته زیر:

۱. سیاسی، استراتژیک

۲. اقتصادی، جغرافیایی و محیط زیست

۳. تاریخی، حقوقی و فرهنگی

و در نه جلسه و دو میزگرد «رسانه‌های جمعی و خلیج فارس» و «قطعه‌نامه ۵۹۸ و کشورهای خلیج فارس» تقسیم گردید.

در جلسه افتتاحیه سخنرانی‌هایی از طرف بعضی مسئولین جمهوری اسلامی ایران عرضه شد.

در این کنفرانس بیش از ۵۰۰ نفر شرکت نمودند که ۱۵۰ نفر آنان، میهمانان خارجی از ۳۷ کشور (از جمله ۹ کشور عربی) بودند. حضور ۳۵ نفر خبرنگار خارجی و تعداد زیادی خبرنگار داخلی نیز قابل ذکر است. ضمناً برگزاری یک نمایشگاه و بازدید از بعضی آثار دیدنی و برنامه سفر به بنادر خلیج فارس از جمله برنامه‌های جانبی این کنفرانس است.

گزارش علمی کنفرانس

۱. کمیته اقتصاد، جغرافیا و محیط زیست

در کمیته اقتصاد حدود ۲۰ مقاله علمی تحت سه عنوان کلی نفت، تجارت، و جغرافیا و محیط زیست ارائه گردید. در زمینه نفت کلیه سخنرانان بر این اعتقاد بودند که:

— یکی از موارد اهمیت خلیج فارس، ذخایر غنی نفت خام و گاز طبیعی منطقه است.

— از جهت انتقال نفت خام از این آبراه و سهم آن در صادرات بین‌المللی نفت، نقش خلیج فارس در مقایسه با دهه قبل کاهش یافته، اما پیش‌بینی می‌گردد در دهه آینده این نقش بار دیگر افزایش یابد و کشورهای مصرف‌کننده (جهان سوم و صنعتی)

به آن وابسته گردند. همچنین ایران برای تقویت اقتصاد خود باید به صورت جدی در مورد صادرات گاز به اروپا و آسیای شرقی نظر داشته باشد.

— همکاری و همبستگی کشورهای حوزه خلیج فارس با یکدیگر در درون سازمان اوپک می‌تواند در تثبیت بازار بین‌المللی نفت و قیمت آن نقش بسیار مؤثری ایفا نماید.

در مورد تجارت سخنرانان به موارد عمده زیر اشاره داشتند:

— در حال حاضر سهم مبادله بازرگانی مابین کشورهای حوزه خلیج فارس نسبت

به کل تجارت خارجی آنها چندان زیاد نیست و می‌تواند افزایش یابد.

— اقتصاد کشورهای شمالی و جنوبی خلیج فارس مکمل یکدیگرند و روابط

سنّتی دیرینه تجاری بین این کشورها وجود دارد. بنابراین، صادرات کالاهای غیر نفتی ایران به منطقه خلیج فارس می‌تواند افزایش یابد.

— در صورت تحقق توسعه اقتصادی در جمهوری‌های جنوبی اتحاد شوروی و با

توجه به روابط نزدیک دو کشور همسایه می‌توان انتظار داشت که خلیج فارس و ایران موقعیت جدیدی بدین جهت پیدا نمایند.

در کمیته جغرافیا و محیط زیست، دو محور کلیدی «مسائل محیط زیستی خلیج

فارس» و «جغرافیای خلیج فارس از دیرزمان تا دوره معاصر» مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت. حفظ محیط زیست در خلیج فارس و کشتیرانی از جمله مواردی دانسته شد

که کشورهای منطقه می‌توانند در آن همکاری‌های گسترده‌ای داشته باشند.

در کمیته اقتصاد تقریباً کلیه سخنرانان تأکید داشتند که مسائل اقتصادی یکی

از بهترین و قابل‌حصولترین موارد همکاری است. اضافه بر آن، بازسازی ایران نیز می‌تواند موجبات همبستگی بیشتر در منطقه را فراهم سازد. جمهوری اسلامی ایران باید

به جهات مختلف به مسئله محوری توسعه و بازسازی اقتصادی خود به صورت جدی بپردازد. در این مورد نکات زیر عنوان گردید:

— در صورتی که ایران نتواند پایه‌های منطقه، اقتصاد خود را رشد دهد، موازنه

قدرت به ضرر جمهوری اسلامی ایران تغییر می‌یابد.

— در جهان آینده امنیت ملی هر کشور بیش از هر چیز به رشد و قدرت اقتصادی

آن وابسته است.

— راههایی که ایران برای رشد سریع اقتصادی خود می‌تواند بدان توجه نماید،

عبارت‌اند از:

— صادرات گاز؛

- اکو، شورای همکاری خلیج فارس، اتحادیه‌های منطقه‌ای؛
- رابطه نزدیکتر اقتصادی با کشورهای حوزه خلیج فارس؛
- نقش بنادر آزاد تجاری در خلیج فارس.

۲. کمیته سیاسی، استراتژیک

در کمیته سیاسی استراتژیک ۲۵ مقاله عرضه شد. به طور کلی سه محور زیر در مقاله‌های مذکور مورد بحث قرار گرفت:

۱. سیاستهای کشورهای منطقه و کشورهای مجاور خلیج فارس؛
۲. امکان همکاری‌های سیاسی؛
۳. ابرقدرتها و کشورهای برون منطقه‌ای و خلیج فارس.

در باره محور نخست نظر کلی بر این بود که هر چند علائم مثبتی حاکی از میل به همکاری میان کشورهای حوزه خلیج فارس پس از سالیان مخاصمه به چشم می‌خورد، لیکن اسلام به عنوان مذهب مشترک کشورهای ساحلی این منطقه و نفت به عنوان عمده درآمد کشورهای این منطقه، از عوامل مهم جهت نیل به همبستگی به شمار می‌روند. با این حال عوامل ناهمگون قومی، زبانی و فرهنگی و مهمتر از آن، ساختارهای سیاسی متفاوت کشورهای این حوزه را نمی‌توان نادیده گرفت. لذا باید در جهت نیل به همبستگی، بر وجوه اشتراک که نقش اساسی‌تری دارند، تأکید شود.

در خصوص امکان همکاری‌های سیاسی میان کشورهای حوزه خلیج فارس، به طور کلی نظریات ابراز شده مبنی بر این بود که با توجه به تحولات بین‌المللی که در آن بتدریج نقش ابرقدرتها در سیاستهای منطقه‌ای کاهش خواهد یافت، نیاز به همکاری سیاسی بیش از هر زمان دیگری احساس می‌گردد.

در باره نقش ابرقدرتها در خلیج فارس، کلیه سخنرانان بر تغییرات عمده‌ای که در سیاست خارجی اتحاد شوروی به وجود آمده، اشاره کردند. از جمله در مورد سیاست خارجی جدید شوروی اظهار شد که آن کشور دیگر تمایلی به مداخله در مسائل منطقه‌ای نخواهد داشت و سیاست آینده آن در جهت جبران عقب‌ماندگی صنعتی و به سوی سیاست اروپایی‌گرایی می‌یابد. از سوی دیگر، چنین اظهار عقیده شد که در سیاست خارجی امریکا تغییر حاصل نخواهد گردید و آن کشور سیاست سلطه‌جویانه خویش را دنبال خواهد کرد.

۳. کمیته تاریخی، فرهنگی و حقوقی

در این کمیته جمعاً ۲۱ مقاله ارائه گردید.

در بخش تاریخی و فرهنگی سخنرانان به زمینه‌ها و عوامل عدیده همبستگی—از جمله اسلام به عنوان عامل اساسی همبستگی—بین کشورهای خلیج فارس اشاره کردند. یکی از سخنرانان به این نکته پرداخت که زبان فارسی یا زبان عربی نه تنها عامل برتری طلبی فرهنگی از سوی صاحبان زبان و احساس از خود بیگانگی در میان مردم نشده، بلکه وسیله‌ای برای ارتباط فرهنگی بوده است. بسیاری از دانشمندان این منطقه بدون توجه به زبان‌شان، سهمی بسزا در توسعه فرهنگی داشته‌اند. نمونه‌های زیادی از تبادلات فرهنگی ذکر گردید. از جمله اینکه سیویه فارسی در قرن دوم در بصره الکتاب را تألیف کرد.

سخنرانان به این نکته اشاره داشتند که کشورهای ساحلی خلیج فارس به مرور زمان در یکدیگر تأثیر کرده و ترکیب اجتماعی پویا به وجود آورده‌اند.

بحث دیگری در خصوص سفرهای زیارتی به عنوان پل همکاری در دو سوی خلیج فارس و آثار فرهنگی و اقتصادی آن مطرح گردید.

پیشنهاد شد «دانشگاه خلیج فارس» تأسیس گردد و کلیه مطالب تاریخی، زبانی اعم از لهجه‌های فارسی و عربی، علوم دینی اعم از شیعه و سنی، علوم اجتماعی و هنری و... در آن تدریس گردد و دانشجویان هر دو سوی خلیج فارس در این دانشگاه به تحصیل بپردازند.

در این کمیته همچنین تاریخنگاری مغرضانه غرب—از جمله نوشته‌های لرد کرزن در مورد خلیج فارس مورد نقد قرار گرفت و یکی از سخنرانان نتیجه گرفت که دیده‌ها و گرایشهای ایجاد شده در اوج امپریالیسم هنوز بر مطالبی که در مورد منطقه نوشته می‌شود، تأثیر می‌گذارد.

محققان دیگری در سخنرانی‌های خود به این نکته اشاره کردند که بر اساس کلیه اسناد معتبر تاریخ و جغرافیا، خلیج فارس در طول تاریخ همواره به همین نام بوده است.

یکی از سخنرانان ضمن اشاره به موارد مشترک فرهنگی و تاریخی بین ساکنان دو طرف خلیج فارس، متذکر گردید که برای تقویت همبستگی باید به شناخت دقیق و همدلانه شرایط و اوضاع و احوال یکدیگر همت گماشت.

در بخش حقوقی که به برخی از ابعاد حقوقی روابط در کشورهای خلیج فارس پرداخته شد، یکی از بحثهای مطروحه مربوط به شکل‌گیری سیاست بریتانیا نسبت به قراردادهای مرزی بین ایران و عراق بود که در آن سخنران با اشاره به اسناد موجود در

بریتانیا، پیشنهادهای محرمانه‌ای را که در اواسط دهه ۱۹۳۰ در گفتگوهای درون سازمانی راجع اروند رود مطرح می‌شد (و مقامات ایرانی و عراقی از آن اطلاع نداشتند)، به دعاوی متداول ارضی ایران و عراق مربوط نمود.

بحث دیگر این کمیته، در مورد زنده و معتبر بودن قرارداد ۱۹۷۵ بود که سخنران با استناد به حقوق بین‌الملل و بندهایی از قرارداد ۱۹۷۵، نقض یکطرفه آن از سوی عراق را مغایر با حقوق بین‌الملل و نص صریح قرارداد دانسته و متذکر گردید که قرارداد از ملزومات مذاکرات صلح است.

در این کمیته، سخنرانان مفهوم دریای بسته و نیمه بسته از دیدگاه حقوق بین‌الملل، رژیم حقوقی خلیج فارس، وظایف قانونی کشورهای منطقه، رژیم کشتیرانی، حقوق و تکالیف دولتهای ثالث و نیز تحدید حدود و ایجاد مناطق دریایی در دریای نیمه بسته را مورد بحث قرار دادند.

از دیگر مطالب مطرح شده در این کمیته، مسئله سکوه‌های نفتی و نقض تکالیف بین‌المللی و مسئولیتهای بین‌المللی ناشی از آن و نیز حمایت و توسعه محیط زیست دریایی در خلیج فارس و دریای عمان را باید نام برد که بتفصیل در این مورد بحث گردید.

همچنین مسئله رژیم حقوقی تنگه هرمز و جاری بودن رژیم عبور بی‌ضرب در این تنگه و نیز خدشه‌ناپذیر بودن ملاحظات که کنوانسیون آبهای سرزمینی ژنو به نفع کشورهای ساحلی پیش‌بینی نموده در این کمیته به بحث گذاشته شد.

در خاتمه لازم است از همکاری صمیمانه میهمانان و شرکت‌کنندگان، نهاد رهبری، شخص حضرت عالی، وزارت کشور، وزارت اطلاعات، وزارت ارشاد، صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، مطبوعات، وزارت نفت، نیروی دریایی، شرکت سهامی شیلات ایران، سازمان بنادر و کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، حوزه علمی قم و دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، امام صادق (ع)، شیراز، تربیت مدرس، بنیاد دایرةالمعارف بزرگ اسلامی و مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی که بر محتوای علمی کنفرانس افزودند، همچنین از شهربانی، آتش‌نشانی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.